

การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

นายปาน กิมปี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2540

ISBN 974 - 638 - 110 - 5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THE DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION
LEARNING NETWORK FOR COMMUNITY SELF-RELIANCE**

Mr. Pan Kimpee

**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Development Education**

Department of Foundations of Education

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

ISBN 974 - 638 - 110 - 5

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน
เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

โดย

นายปาน กิมปี

ภาควิชา

สารัตถศึกษา

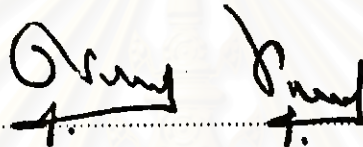
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา รัชทรัพย์เมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ดร.เกษมา จรรวรรณ ณ อยุธยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ อุ่นตา นพคุณ)

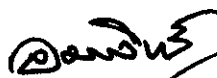
.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา รัชทรัพย์เมือง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ดร.เกษมา จรรวรรณ ณ อยุธยา)

.....กรรมการ
(ดร.เชื่น แก้วยศ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อมรวิชัย นาคกรทรรพ)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ปาน กิมปี : การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของ
ชุมชน อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ชนิดา รัชท์พลเมือง, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ดร.เกษมา วรวรรณ ณ
อยุธยา; 237 หน้า. ISBN 974-638-110-5.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเอง
ของชุมชน และเพื่อศึกษาความเป็นไปได้และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอก
โรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน โดยศึกษากรณีศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ 3 เครือข่าย คือ กลุ่มออมทรัพย์
ตำบลคลองเปือย กลุ่มป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ และกลุ่มยุวเกษตรกรเกษตรพัฒนา การวิจัยใช้
วิธีการเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสังเกต
แบบไม่มีส่วนร่วม รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ได้
สังเคราะห์ได้รับการตรวจสอบความเป็นไปได้และปัจจัยความสำเร็จจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. เครือข่ายการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากการตระหนักถึงปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจของ
ชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการใช้ เครือข่ายสังคมเป็นศูนย์กลางการดำเนิน
งานภายในชุมชน และมีการขยายเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่ายในภาครัฐ เอกชน ชุมชน ธุรกิจ และหรือองค์กร
วิชาการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายการ
พึ่งตนเองของชุมชนเป็นหลัก

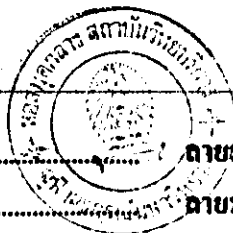
2. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่พบในเครือข่ายการเรียนรู้ มีทั้งกิจกรรมในด้านการพัฒนาทักษะ
การเรียนรู้และแก้ปัญหาอันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต ด้านพัฒนาข่าวสารข้อมูล และด้านพัฒนาทักษะและอาชีพ
โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ
โดยองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยการใช้ความรู้จากการศึกษาแบบทางการ
เสริมต่อด้วยการศึกษานอกโรงเรียน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อันเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

3. ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนที่สำคัญคือ

3.1 ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา การให้ความสำคัญ
และความต่อเนื่องของรัฐต่อนโยบายการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน ความร่วมมือและการสนับสนุนจาก
องค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

3.2 ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความตระหนักในปัญหาของชุมชน การมีผู้นำชุมชนที่มีความ
สามารถในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบและวิธีการที่
เหมาะสมกับการแก้ปัญหาของชุมชน ตลอดจนความสามารถในการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่าย โดย
เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

ภาควิชา..... สวัสดิศึกษา
สาขาวิชา..... พุทธศึกษา
ปีการศึกษา..... 2540

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมเพียงแผ่นเดียว

C 640194 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORD:

NON-FORMAL EDUCATION / LEARNING NETWORK / SELF-RELIANCE

PAN KIMPEE: THE DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION LEARNING NETWORK FOR COMMUNITY SELF-RELIANCE. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. CHANITA RUKSPOLLMUANG, Ph.D. THESIS CO-ADVISOR: KASAMA VARAVARN, Ed.D. 237 pp. ISBN 974-638-110-5.

The objectives of this study were to develop non-formal education learning network for community self-reliance and to study the possibilities and related factors. Data were collected from 3 selected case studies, namely, Saving Group of Klong Pear Sub-district, Sripajan Community Cooperative Gas Station, and Developed Agricultural Youth Group. Documentary study, in-depth interview, group interview, and non-participant observation were utilized to synthesis model of learning network for community self-reliance. Group interview of experts was employed to validate proposed learning network model.

Findings were as follows:

1. The learning networks were organized from the economical concerns of the community. Local leaders played active roles as the change agents. With the aim to stimulate continuous learning process and participation in self-reliant activities, social network in the community was utilized in organizing local network while linkages with other government, private, community, business and/ or academic organization were built as the learning network's catalyst.

2. Non-formal education activities found in the networks covered those in learning and problem-solving skill activities, information dissemination as well as vocational skill development. Interactive process, self-directed learning and transmission of knowledge from formal organization networks were utilized. The learning process was a continuous one, of which knowledge from formal learning was combined with non-formal and informal learning.

3. Some important factors affecting the success of self-reliant non-formal education learning network were:

3.1 External factors: the dissemination of innovative ideas of development, the prioritization and importance given by the State on self-reliance development policy as well as the cooperation and support from related organizations.

3.2 Internal factors: the recognition of the community in their problems, the competent community leaders, the appreciation of non-formal education activities and methods, and the ability of the network in building catalyst linkages for the provision of self-reliant learning process.

ภาควิชา.....สวัสดิศึกษา.....

สาขาวิชา.....พัฒนศึกษา.....

ปีการศึกษา..... 2540.....

ลายมือชื่อนิสิต..... *Pan Kimpee*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *Chanita Rukspolmuang*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... *Kasama Varavarn*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยคำปรึกษา การถ่ายทอดการเรียนรู้และเสริมกำลังใจจากอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา รัชชพลเมือง และอาจารย์ ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อดีตอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นความเอื้ออาทรที่อาจารย์มีต่อลูกศิษย์ ผู้วิจัยขอถือโอกาสนี้ ได้กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูงไว้อีกครั้งหนึ่ง

การเขียนวิทยานิพนธ์มีทั้งที่ราบรื่นและสะดุดกับประเด็นที่ขบคิด แต่ประเด็นนั้นเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยยังเข้าไม่ถึงความรู้และกระบวนการของสิ่งนั้น จึงได้พยายามเรียนรู้วิถีทางการเขียนวิทยานิพนธ์ในบางช่วงที่ติดขัด และได้มายึดป้าถกถารธรรมของพระคุณเจ้า พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) "ปัญญาที่เห็นสอดคล้องกับสังขารม สัมมาทิฏฐิ ปัจจัยที่จะทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิ มี 2 อย่าง คือ ปัจจัยภายนอก เรื่องบอกเล่าคำสอนจากผู้อื่น (ปรโตโมละ) โดยเฉพาะจากกัลยาณมิตร และปัจจัยภายใน ได้แก่ การรู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง (โยนิโสมนสิการ) เมื่อมีสัมมาทิฏฐิแล้วก็ควรจะได้ ปัจจัยอุดหนุนด้วย เพื่อช่วยเร่งรัดและทำให้เกิดความมั่นใจยิ่งขึ้นว่าปัญญาที่รู้ เข้าใจ เห็นสอดคล้อง ตามสังขารมที่เอื้อมา จะกลายเป็นปัญญาที่เข้าถึงสังขารม" นอกจากปัญญาแล้ว พระพุทธเจ้ายังสอนให้มีความอดทนประกอบกับปัญญาด้วย

ในระหว่างที่ผู้วิจัยศึกษา ในปีที่ 2 ได้เสนอขอทุน PHP Scholarship ประจำปีการศึกษา 2537 ด้วยหนังสือแนะนำตัวจากอาจารย์ที่ปรึกษาและศาสตราจารย์อุ้นตา นพคุณ ซึ่งเป็นสถาบันที่ไม่หวังผลกำไรในประเทศญี่ปุ่น ได้ให้ทุนศึกษา ผู้วิจัยได้นำไปใช้จ่ายในการศึกษา และทำให้เกิดกำลังใจมากยิ่งขึ้น ทั้งรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงต่อผู้วิจัยและอาจารย์รวมถึงหน่วยงานที่ผู้วิจัยรับราชการอยู่ด้วย ที่จะต้องสนองต่อสังคมตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน PHP ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ สถาบัน PHP รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาให้ทุนแก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้ตระหนักและซาบซึ้งในคุณงามความดีอยู่ตลอดเวลาของสถาบัน อาจารย์กัลยาณมิตร และองค์กรเครือข่ายทุก ๆ ท่าน ทุก ๆ ฝ่าย รวมทั้งผู้ให้ความเมตตาอีกหลาย ๆ ท่าน ในด้านวิชาการ อาทิ อาจารย์สุนทร สุนันท์ชัย ศาสตราจารย์ อุ้นตา นพคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลิสุวรรณิ ส่วนในด้านการจัดทำเอกสาร อาจารย์สุชาติ ศรีนวนลัด กับทีมงาน และพี่ เพื่อน น้อง ๆ ที่ไม่สามารถจะกล่าวไว้ได้หมดในที่นี้ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ในที่นี้

ท้ายที่สุด ขอบกพร่องสิ่งใดอันอาจเกิดขึ้นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นั่นคือ ความรับผิดชอบของผู้วิจัย

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	6
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	8
คำจำกัดความในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	12
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
ตอนที่ 1 การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	13
1. ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียน.....	14
2. กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน.....	15
3. การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชน.....	17
4. กรณีตัวอย่างกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน....	20
5. ข้อจำกัดของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน.....	24
ตอนที่ 2 เครือข่ายการเรียนรู้.....	25
1. ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้.....	28
2. กลไกการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้.....	30
3. การมีส่วนร่วมในองค์กรเครือข่ายการเรียนรู้.....	31
4. ลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้.....	32
5. ประเภทเครือข่ายการเรียนรู้.....	33

บทที่

	ตอนที่ 3 แนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง.....	36
	1 แนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง : จุดกำเนิด.....	37
	2 ความหมายของการพึ่งตนเอง	39
	3 แนวทางการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง.....	43
	4 การพึ่งตนเอง : ทางเลือกการพัฒนา.....	44
	ตอนที่ 4 ตัวอย่างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน.....	49
	1 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านอำเภอสิเกาและสมาคมหยาตฝน.....	49
	2 โครงการธุรกิจเพื่อสังคม : TBIRD.....	50
	3 กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ พระสุบิน ปณีโต.....	51
	ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	54
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	69
	ขั้นตอนการวิจัย.....	69
	วิธีดำเนินการวิจัย.....	70
	ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนากรอบความคิดการวิจัยเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	70
	ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์รูปแบบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	75
	ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง.....	89
4	ผลการศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	93
	กรณีศึกษาที่ 1 เครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง	94
	กรณีศึกษาที่ 2 เครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มบั้งชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์.....	120
	กรณีศึกษาที่ 3 เครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกรรเกษตรพัฒนา.....	140
5	การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน.....	161
	ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	162
	ตอนที่ 2 การนำเสนอและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	177

สารบัญ (ต่อ)

6	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	194
	สรุปผลการวิจัย.....	195
	อภิปรายผล.....	201
	ข้อเสนอแนะ.....	212
	รายการอ้างอิง.....	213
	ภาคผนวก.....	229
	ประวัติผู้วิจัย.....	237

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่

1	เปรียบเทียบกลยุทธ์การพัฒนาชนบทที่ผ่านมาแต่เดิมกับกลยุทธ์จุดภาค ของนวัตกรรมใหม่ในกรณีศึกษา.....	48
2	เกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อการพึ่งตนเอง.....	75
3	ผลการคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นตัวแทน กรณีศึกษา.....	80
4	การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายในเครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเปี้ยะ.....	110
5	การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายในเครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มบึงชุมชน สหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์.....	133
6	การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายในเครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกร เกษตรพัฒนา.....	151
7	รูปแบบของคณะกรรมการเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มบึงชุมชน และกลุ่มยุวเกษตรกร.....	167
8	ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มบึงชุมชน และกลุ่มยุวเกษตรกร.....	168
9	กระบวนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในเครือข่ายการเรียนรู้.....	172
10	แนวทางการพัฒนาดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ กลุ่มออมทรัพย์ตำบล คลองเปี้ยะ กลุ่มบึงชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ และกลุ่มยุวเกษตรกรเกษตรพัฒนา.....	175

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

1	ความสัมพันธ์ของระบบการศึกษาทั้ง 3 ลักษณะการศึกษา และการเรียนรู้.....	13
2	เครือข่ายการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชน.....	16
3	กระบวนการคิดเป็น.....	19
4	ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งห้าของชุมชนที่จะพึ่งตนเอง ทางเศรษฐกิจได้.....	44
5	รูปแบบการสอดแทรกการศึกษาแบบผสมผสานในโครงการ เดลซีไลฟ์	55
6	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือข่าย และครูกับศิษย์ของคณะกรรมการ ที่ปรึกษาและคณะกรรมการยุทธศาสตร์การพัฒนา.....	148
7	การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเครือข่ายการเรียนรู้.....	180

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย